

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2010

Andrea Rumanová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

ETIKA V ŠTÁTNOZAMESTNANECKOM POMERE

Bakalárska práca

Študijný program: XBZb - aplikovaná etika – etika profesijných činností
Školiace pracovisko: Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky
Školiteľka: JUDr. Viola Takáčová
Konzultant: prof. PhDr. Cyril Diatka, CSc.

Nitra 2010

Andrea Rumanová

ABSTRAKT

RUMANOVÁ, Andrea: Etika v štátnozamestnaneckom pomere. [Bakalárska práca] Rumanová Andrea: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky - Školiteľka: JUDr. Viola Takáčová - stupeň: bakalár v odbore aplikovaná etika – etika profesijných činností - Nitra: 2010, 41 s.

Predkladaná bakalárska práca je zameraná na objasnenie základných pojmov, ktoré súvisia s etikou a morálkou. Zaoberá sa názormi významných filozofov, politikov a iných mysliteľov z objasňovania a uplatňovania etiky a morálky v živote. Najväčší dôraz je kladený na východiská, uplatňovanie a presadzovanie etiky a morálky prostredníctvom kódexov v podmienkach práce zamestnancov štátnej správy na Slovensku. V záverečnej časti sa práca zaoberá aj niektorými základnými nedostatkami a problémami etiky a morálky v práci štátnej správy a zároveň predkladá možné spôsoby ich riešenia.

Kľúčové slová: etika, morálka, spravodlivosť, spoločnosť, štátna správa

ABSTRACT

RUMANOVÁ, Andrea: Ethics in state employment. [Bachelor's thesis] Rumanová Andrea: Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Arts, Department of General and Applied Ethics - Supervisor: JUDr. Viola Takáčová - level: bachelor in specialization of Applied Ethics – Ethic of Professional activities - Nitra: 2010, 41 s.

The bachelor's thesis is focused on clarifying basic concepts connected with ethics and morality. It deals with opinions of important philosophers, politicians and other thinkers on clarifying and applying of ethics and morality in life. The biggest stress is put on starting points, applying and promotion of ethics and morality through Code in employers' conditions of state employment work in Slovakia. The final part deals with some basic shortages and problems of ethics and morality in state administration and at the same time it submits possible ways of their solution.

Key words: ethics, morality, justice, society, state administration

OBSAH

ÚVOD	7
1 OBJASNENIE POJMOV	9
1.1 Etika	9
1.2 Morálka	10
1.3 Základné kategórie morálky	11
1.3.1 Dobro a zlo	11
1.3.2 Šťastie	12
1.3.3 Svedomie	12
1.3.4 Česť	13
1.3.5 Spravodlivosť	13
2 VÝVOJOVÉ TEÓRIE ETIKY	15
2.1 Antická etika	15
2.2 Etické koncepcie stredoveku	16
2.3 Etické názory renesančného humanizmu, utopizmu a reformácie	17
2.4 Etické teórie novoveku	17
2.5 Etické teórie 19. a 20. storočia	18
2.6 Sociologické etické teórie	19
2.7 Hlavné vývojové etapy etického myslenia na Slovensku	20
3 MORÁLKA A PRÁVO, ETIKA V ŠTÁTNEJ SPRÁVE, ETICKÉ KÓDEXY	23
3.1 Morálka a právo	23
3.2 Profesionálna etika	24
3.3 Etika v štátnej správe	25
3.4 Etický kódex	27
3.4.1 Etický kódex štátneho zamestnanca	28
3.4.2 Etický kódex sudcu	29
3.5 Kresťanská etika a desatoro	30

4 NIEKTORÉ ETICKÉ PROBLÉMY VEREJNEJ SPRÁVY	
SÚČASNÉHO SLOVENSKA	31
4.1 Kríza morálky spoločnosti	31
4.2 Kríza morálky elít a kriminalita	31
4.3 Niektoré prejavy krízy v občianskom živote	33
4.3.1 Manželstvo	33
4.3.2 Dieťa	35
4.3.3 Spoločnosť	35
4.4 Závety a východiská	36
ZÁVER	38
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	40

ÚVOD

„Keby niekto vedel napísať knihu o etike, ktorá by bola naozajstnou knihou o etike, tá kniha by explóziou zničila všetky ostatné knihy sveta.“

L. Wittgenstein (Miedzgová, 1998, s. 9)

Pád socializmu v bývalom východnom bloku, v krajinách južnej a strednej Európy vyvolal zásadné spoločenské zmeny, ktoré sa dotkli všetkých oblastí života, oblasť etiky a morálky nevynímajúc. Práve naopak. Etika a morálka vystúpila a vystupuje do popredia v súvislosti s prebiehajúcimi prevratnými zmenami v politike, ekonomike, zdravotníctve, kultúre, práve, školstve ako aj v praktickom každodennom živote. Uskutočňované reformy, hľadanie ciest napredovania spoločnosti vyvolávajú a vytvárajú veľké spoločenské rozdiely, ktoré sú základnou pôdou pre nárast kriminality, ohrozovania princípov etiky a morálky. Etika a morálka, ktorá sa stala súčasťou tohto obrovského pohybu, sa teda stala aj diagonálou všetkých týchto spoločenských zmien a bezprostredne a bytostne sa jej tieto zmeny dotýkajú v každodennom živote.

Cieľom práce je vymedziť základné pojmy a princípy súvisiace s etikou a morálkou a ozrejmiť súčasný stav etiky a morálky v slovenskej spoločnosti a predložiť možné východiská.

Práca má teoretický charakter, pri vypracovaní postupujeme historicko-logickou metódou s použitím syntézy literatúry, vychádzame z viacerých teoretických znalostí z oblasti etiky, psychológie, sociológie a filozofie.

Je rozdelená do štyroch kapitol. V prvej kapitole objasňujeme základné pojmy etiky a morálky a v tejto oblasti v nadväznosti na niektoré sociálne súvislosti, javy a procesy v praxi.

Druhá kapitola je zameraná na niektoré skúsenosti z vývoja etiky a morálky z rôznych pohľadov učencov – velikánov, najmä filozofov, v jednotlivých vývojových etapách spoločnosti, vrátane vývoja etiky v slovenských podmienkach.

V tretej kapitole hodnotíme základné vnútorné podmienky v podobe rôznych profesijných kódexov a zásad etiky a morálky a ich uplatňovanie v praktickom živote.

Posledná kapitola je zameraná na niektoré, podľa nášho názoru chyby a nedostatky, ako aj možné východiská a poučenie z nich pre mravnú obrodu a povznesenie slovenskej

spoločnosti.

Touto cestou sa chcem poďakovať všetkým pedagógom Univerzity Konštantína Filozofa, Filozofickej fakulty, Katedre všeobecnej a aplikovanej etiky v Nitre za výučbu a získanie širokých teoretických základných poznatkov z oblasti etiky, na základe ktorých som mohla vypracovať bakalársku prácu. Osobitne ďakujem JUDr. Viole Takáčovej za podnetné rady, pomoc a trpezlivosť pri vypracovaní bakalárskej práce.

1 OBJASNENIE POJMOV

Väčšina ľudí sa pokladá za čestnejších a etickejších ako sú tí ostatní. Etika nie je len súborom pravidiel a predpisov, je o budovaní si intuície ako dospieť k eticky najlepšiemu riešeniu, pričom dôležitým predpokladom etického správania sa človeka je chcieť byť etickým. Ako spoznáme hranice vlastného charakteru a čestnosti? Pravdivým sebahodnotením, pričom človek sám musí zvážiť, čo je správne a morálne a čo nie.

Jedným z prostriedkov, ktorý môže pozitívne ovplyvniť oblasť ľudského správania, morálne sa rozhodnúť a zaujať správny postoj je etika, v dejinách filozofie označovaná a charakterizovaná ako praktická filozofia.

1.1 Etika

Etika sa od počiatku svojho vzniku pokladala za praktickú filozofiu, jej súčasť, pričom jej snahy smerovali k regulácii a orientácii na praktický život človeka. Etika je súčasne vedou. Každá veda je vedou vtedy, ak má svoj predmet skúmania, svoj pojmový aparát a kategórie.

Podľa rakúskeho filozofa, etika a teológa Arno Anzenbachera etika ako filozofická disciplína pochádza od Aristotela, označovaného za zakladateľa tejto tzv. praktickej filozofie, ktorý prvýkrát použil slovo etika v súvislosti s morálkou. Slovo etika je odvodené z gréckeho slova „ethos“, čo v preklade znamená zvyk, charakter, mrav. V prenesenom význame je to bydlisko a s ním spojené zvyky a všetko, čo je obyčajom pre človeka.

„Etika je veda o morálke a morálka je jej predmetom záujmu. Zaoberať sa etikou bez vzťahu k morálke by bolo nemožné, samoúčelné, nezmyselné. Človek si vytvoril etiku ako nástroj na skúmanie toho, čo je pre neho v praktickom živote nesmierne dôležité, na skúmanie morálky.“ (Vajda, 2004, s. 13) Vajda je toho názoru, že pokiaľ hovoríme o etike, musíme hovoriť o morálke a naopak a že etiku sa učíme, aby sme sa učili o morálke a morálke.

Podľa Miedzgovej „etika skúma ľudské správanie z hľadiska jeho morálnej hodnoty a usiluje sa nájsť meradlo, ktoré by človeku umožnilo rozhodnúť, čo je dobro, čo zlo, česť

a nečestnosť a pod.. Etika totiž nielen skúma, čo je to morálka, ale navyše sa usiluje viesť človeka k dobru.“ (1998, s. 12)

Človek, ktorý nepozná význam a podstatu morálneho konania, nemôže rozlíšiť, či koná niečo dobré alebo zlé.

Každý deň si slobodne a vedome riadime svoj život, volíme si spôsob vlastných skutkov a rozhodujeme o svojich činoch.

„Etika je filozofická disciplína o mravnej hodnote ľudských skutkov, alebo veda o riadení ľudských činov k dosiahnutiu posledného cieľa, a to na základe najvyšších rozumových pravidiel.“ (Šoka, Bratislava, s. 6) Z tejto definície vyplýva, že etika je riešením dávneho problému, keď si človek uvedomuje svoj vznik aj zánik, túži po poznaní vo vzťahu k svojmu každodennému životu a taktiež vo vzťahu ku konečnému cieľu.

1.2 Morálka

Termín „morálka“ pochádza z latinského prekladu gréckeho „ethos“. Latinský výraz pre „ethos“ je „mos“, t. j. mrav, charakter, chovanie, vlastnosť, vnútorná podstata, zákon, predpis. Cicero od takéhoto termínu odvodil slovo „moralis“, t. j. mravný, týkajúci sa mravnosti. A odtiaľ bol už len krok k termínu „moralitas“, t. j. morálka. (Vajda, 2004, s. 13)

V slovenčine sa popri termíne morálka používa aj termín mravnosť. Zhodujú sa tieto termíny alebo je medzi nimi odlišnosť? Predstaviteľ nemeckej klasickej filozofie Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831) medzi nimi videl odlišnosť, keď hovoril o vývoji objektívneho ducha. Svetový duch, tiež objektívny duch prechádza podľa Hegla tromi stupňami vývoja, aby sa vrátil k sebe samému: právom, morálkou a mravnosťou. Niektorí autori inšpirovaní Heglom, zase chápu morálku ako mravné vedomie, formu duchovného života spoločnosti a pod mravnosťou chápu prvky praktického správania ako mravy, obyčaje a činy. V mravnom svete existujú určité mravné predstavy, ideály a normy. Dennodenne niečo riešime, na niečo sa pýtame a odpovedáme. Sloboda, dobrovoľnosť a nezávislosť sú základnými predpokladmi morálky. Podľa toho, do akej miery sú predstavy v tomto svete mnohostranné a hlboké, tento môže byť bohatý alebo chudobný.

Morálka sa zrodila v momente, keď si človek začal uvedomovať seba samého v protiklade s inými ľuďmi a k prírode na základe každodenných potrieb a vzájomných stykov. Vývojom spoločnosti sa morálka formovala od počiatkovej primitívnej podoby

obsahujúcej jednoduché zvyky, mravy a normy až do súčasného komplikovaného spoločenského javu so systémom noriem a teoretickej interpretácie.

Môžeme súhlasiť s tým, že morálka je akýsi súhrn pravidiel, ale to neznamená, že tieto pravidlá konkrétne určujú, čo sa má a čo nemá robiť. To, čo sa nám v danom okamihu javí ako morálne neprijateľné, môže byť v inej situácii to najmorálnejšie rozhodnutie.

Podľa Diatku „morálka nie je iba vecou poznania, ale predovšetkým ľudského sebauvedomenia a ním orientovaného správania, je záležitosťou svedomia, ktoré túto orientáciu odobruje a „oceňuje“ jej výsledky, presvedčenia ustavične konfrontovaného s nárokmi každodenného života, je vecou jedinečnej a pritom slobodnej bytosti, ktorá je zodpovedná za svoje počínanie nielen sebe samej, ale pospolitosti, ktorej vďačí za svoju existenciu a napokon všetkému, čo túto existenciu, čiže sebavedomé a slobodné jestvovanie umožňuje.“ (Diatka, 2005, s. 74)

Keďže morálku si neosvojuje spoločnosť, ale človek, morálka je vždy pre ľudí. Iba človek sa narodí s rozumom a slobodnou vôľou. Niekedy tvrdé zápasy odohrávajúce sa v ľudskom vnútri sú vyznačením nielen dôstojnosti, ale aj zodpovednosti človeka za svoje skutky.

Medzi morálne kritériá človeka patria hodnoty. „Pojem hodnoty sa zatiaľ používa väčšmi ako pojem súhrnný, než ako skutočne teoretický pojem, ktorý má presne vymedzený obsah i rozsah. Nás zaujímajú hodnoty ako predmety hodnotovo – orientačnej činnosti, hodnoty, ktorým človek dáva prednosť pred ostatnými, hodnoty, po ktorých túži a ktoré chce dosiahnuť. Alebo naopak, hodnoty, ktorým sa vyhýba, ktoré ho odpudzujú, ktorých sa obáva.“ (Brožík, 2000, s. 13) Vývoj etiky je úzko spätý s predstavou o tom, čo je najvyššou hodnotou ľudského bytia, čiže s večným hľadaním morálneho kritéria.

1.3 Základné kategórie morálky

1.3.1 Dobro a zlo

Tieto dva pojmy patria k základným východiskovým kategóriám etiky. Svojim obsahovým vymedzením sú v zásadnej protikladnosti ľudskej skutočnosti, konania, myslenia a cítenia. Vyjadrením protikladu mravného a nemravného.

Dobro je to všetko okolo nás, spôsob konania ľudí a deje, ktoré sú potrebné a žiadúce. Predstavuje spokojnosť so svetom, ktorá však vychádza od toho, čo od sveta očakávame, aký obraz o svete si vytvárame, od našich vzťahov k sebe, vonkajšiemu svetu a k iným

ľuďom. Dobro odráža záujmy, želania a nádeje ľudí. Túžbou po morálnosti sa v nás prejavuje príťažlivosť k dobru. Dobrý človek vzbudzuje priazeň okolia, ktoré mu následne život uľahčujú a spríjemňujú. Morálka mu pomáha získať rovnováhu a vnútornú harmóniu.

Opakom dobra je zlo. Zlo ako neprítomnosť dobra v ľudskom živote, nedostatočnosť, strádanie, bieda, zlé skutky sú výsledkom úmyslu, zlo odporuje svedomiu. Zlo je najvšeobecnejším výrazom vyjadrenia toho, čo nie je morálne, čo zasluhuje odsúdenie. Označujú sa ním spravidla také ľudské skutky, ktoré ubližujú iným ľuďom, zraňujú ich ľudskú dôstojnosť alebo sa určitým spôsobom narušujú zaužívané a všeobecne platné idey o tom, čo sa v spoločnosti „môže“.

Sociálne zlo (sociálna nespravodlivosť, nepriateľské vzťahy) je prvotným zdrojom morálneho zla. Kto žije zle, dostáva sa do konfliktov nielen s ľuďmi ale aj sám so sebou. Nemá čisté svedomie, a z toho dôvodu nemôže nájsť životnú harmóniu.

Aj udalosti sv. písma nám dokazujú, že dobro vždy premôže zlo. Kto nebojuje proti zlu, otvára cestu hriechnosti. Taký človek môže byť príčinou osobného až spoločenského nešťastia.

1.3.2 Šťastie

Šťastie označuje subjektívny stav človeka, ktoré je prejavom vnútornej spokojnosti s vlastným existovaním. Je to pocit uspokojenia a radosti z dosiahnutia nejakého cieľa. Závisí tak od seba samého ako aj od náhody. Je vyjadrením predstáv človeka o tom, akým má byť život človeka, čo je pre neho najvyššou hodnotou. Pravda o šťastí sa raz hľadá v sebe, inokedy vo svete. Kresťanská etika ju umiestňuje mimo hraníc tohto sveta. Šťastie spočíva v usilovaní o šťastie, v stálej aktivite, v nepretržitej činnosti, v prekonávaní prekážok, nezdarov, sklamaní a v zdolávaní nešťastí.

Vlastné šťastie nemožno budovať na nešťastí iných i keď realita často prináša aj takéto poučenia.

1.3.3 Svedomie

Svedomie vyjadruje dispozíciu človeka praktizovať morálnu sebakontrolu. Je späté s presvedčeniami, hodnotami, morálnymi požiadavkami a kultúrou.

„Svedomie sa niekedy medzi etikmi nazýva druhou stranou mravnej povinnosti. Ak sa povinnosť navonok prejavuje ako imperatív, svedomie sa javí ako vnútorný prejav povinnosti v podobe samopoznania, samohodnotenia, v podobe vlastného hodnotenia

osobnostného vzťahu k prostrediu, k fungujúcim mravným normám v spoločnosti, ako výčitky, hryzenie či uspokojenie, schválenie. Je to forma hodnotenia seba samého sebou samým.“ (Vajda, 2004, s. 134)

Svedomie je pre človeka dôležité, pretože jeho absenciou nie je zachovaná ani dôstojnosť. Dôstojnosť odráža osobnosť človeka, vzťah k sebe a vzťah spoločnosti k nemu, pričom svedomie tak vystupuje v podobe samohodnotiaceho citu. Poznať vlastné možnosti a schopnosti či už fyzické, morálne a intelektuálne, správanie a postoje, spoločenské vzťahy, je základom dôstojnosti a sebaúcty.

Miedzgová uvádza, že naše svedomie často prehlušujú veľakrát príjemnejšie záujmy, ktorým odolať nie je jednoduché. „Lenže ak neodoláme, naše svedomie sa časom otupí a postupne začneme vynikať v sebaospravedlňovaní a najrozličnejšom „zdôvodňovaní“. Naša osobnosť morálne zakrpatieva.“ (Miedzgová, 1998, s. 46)

1.3.4 Česť

Česť patrí medzi tie kategórie etiky, ktoré sú veľmi hlboko viazané na ľudského jedinca, na jeho vnútorný život a pocity, ktoré sú spojené s vlastným sebaopoznaním, sebaúctou a rešpektovaním kvalít seba samého. Predstavuje spôsob a kvalitu plnenia morálnych záväzkov a požiadaviek. Česť je často silnejšia než akékoľvek normatívne zakotvenie v spoločnosti, napríklad aj zákona. Je to veľmi subjektívna kategória a nie zriedka v záujme cti dochádza aj k sebaobetovaniu. Spochybnenie kvalít individua, tradícií a zvyklostí sa považuje aj za zneuctenie a zneváženie cti.

1.3.5 Spravodlivosť

Jedným zo základných cieľov každej spoločnosti je spravodlivosť, ktorá zaručuje rovnováhu medzi právami a povinnosťami.

V spoločnosti môžeme rozlišovať množstvo rozličných spravodlivostí. Z hľadiska inštitúcií rozlišujeme spravodlivosť politickú, kde všetci majú rovnaké postavenie k základným politickým právam, spravodlivosť ekonomickú v oblasti vlastníctva, rozdeľovania statkov, sociálnu spravodlivosť v oblasti životných šancí a právnu spravodlivosť obsahujúcu základné ľudské práva a slobody.

Spravodlivosť ako jeden veľmi podstatný etický princíp spoločnosti je vždy spojený s nejakým rozdeľovaním, čo ale neznamená rovnosť. Rozumieme ňou seriózne vyvážené rozdelenie určitých výhod medzi ľuďmi a sociálne skupiny tak, aby bola rešpektovaná rovnosť a odlišnosť zároveň.

Vyjadruje odvekú túžbu ľudí žiť v takom spoločenskom prostredí, v ktorom fungujú rovnocenné vzťahy medzi ľuďmi navzájom, ale aj medzi ľuďmi a rôznymi organizáciami a inštitúciami. Len spravodlivosťou sa dá vytvárať pokojný život doma a vo svete.

Spravodlivosť je jednou zo základných spoločenských hodnôt. Ako morálny princíp požaduje rešpektovanie právnej normy, spočíva v rešpektovaní práv druhých. Táto kategória je spájaná predovšetkým s právom a rovnakým postavením všetkých vo vzťahu k právu.

2 VÝVOJOVÉ TEÓRIE ETIKY

Rôzni autori predstavujú rôzne pohľady na vývoj úloh etiky, či vývojové štádiá etiky. Tento pohľad nie je ideálny, odráža jednotlivé štádiá vývoja a najmä filozofického myslenia. K najstarším patria viac didaktické a praktické ako filozofické náuky o šťastí a nešťastí, o cnosti a mravoch človeka.

Etika je úzko spätá s vývojom ľudského rodu už od rodovej spoločnosti. Tam sa uctievala len v okruhu jedného rodu. V otrokárskej pospolitosti etické zásady dodržiavali iba slobodní ľudia. Je možné jej venovať pozornosť už v staroveku v podobe premýšľania o tom, akí ľudia majú byť, avšak nevyčlenenú z rámca celkového postupu utvárania sa filozofickej úvahy miesta človeka vo svete.

Za vývoj etiky sa pokladajú jej historické zmeny, počínajúc štádiom vzniku, cez starovekú, stredovekú, novovekú až po súčasnú etiku.

2.1 Antická etika

Etické teórie grécke a rímske

Grécka filozofia vzniká od 7. storočia pred naším letopočtom. Filozofiu Sokrates mení na etiku a ako najvyššiu mravnú autoritu v človeku uznáva daimonion – vnútorný hlas. Ale prvým systematizátorom etiky je Aristoteles. V systéme odráža viazanosť občana na vlastnú obec, vo verejnom aj v súkromnom živote. Jeho etika je nejakým druhom politiky. Jej myšlienkou je hľadať najvyššie dobro ako cieľ ľudského snaženia a stanoviť jednotlivé cnosti ako prostriedky k dosiahnutiu tohto cieľa. Cnosti rozlišuje etické (mravné) a dianoetické (rozumové). Ľudská blaženosť eudaimonia, ktorú považuje za najvyššie dobro, je založená na cnostnom živote a dobrom konaní.

Etika helénizmu

Problémy spoločnosti a občianske problémy sa menia na problémy individuálnej mravnosti. Etika sa stáva jednou z filozofických disciplín, ktorá má poskytnúť jednotlivcovi pokoj a duševnú rovnováhu a to aj za nepriaznivých vonkajších okolností. Ataraxia – duševný pokoj prameniáci z ľahostajnosti k vonkajšku, ktorá je cieľavedome pestovaná.

Etika epikurejská

Úplne individualistická, hľadá sa blaho jedinca, to znamená, že každý sa stará len o svoje najvyššie dobro, pričom najvyšším dobrom je hédoné – slasť.

Stoická etika

Žiť v zhode s vlastnou prirodzenosťou znamená žiť v zhode s rozumom, to znamená s vesmírnou zákonitosťou. Stoici za vrchol etických snáh pokladajú vytvorenie osobnosti neochvejného stoického mudrca.

Predstavitelia antického myslenia – Herakleitos, Demokritos, Sofisti, Sokrates, Platón, Aristoteles, Marcus Aurelius, Seneca a ďalší.

2.2 Etické koncepcie stredoveku

Aurelius Augustín (354 – 430) vo svojej etickej teórii realizoval zdôvodnenie božského charakteru etiky z mravnosti. Začiatok, prostriedok a cieľ všetkého je pre neho Boh a Boh je „otcom“ blaženosti a dobra. Je žiaduce božské príkazy prijímať a riadiť sa nimi nie preto, že sú humánne a pravdivé, ale najmä preto, že sú božské. Ich božský pôvod je sám predpokladom ich humánnosti a pravdivosti. Zlo je určitou poruchou, či nedostatkom dobra. Môže existovať absolútne dobro, ale nemôže existovať absolútne zlo. Človek smerujúci k Bohu nachádza oporné body svojho konania v láske. Lásku, ktorú stotožňuje s vôľou, pokladá za cnosť najvyššiu.

V 13. storočí vrcholí scholastika, ktorá ponúka nový prúd duchovného života a zároveň aj riešenie vzťahu náboženstva a morálky. Scholastika sa usilovala o zmierenie Boha s pozemským životom, určitým spôsobom naplniť nádejou aj život pozemský, činnosť človeka a obnoviť jeho pozemské ciele.

Tomáš Akvinský (1225 – 1274) vychádzal z Aristotela. Svoju etiku delí na monastiku, ktorá rozoberá jednotlivé zákony sústredujúce sa na cieľ najvyšší, ďalej ekonomiku, ktorá sa zaoberá skúmaním skutkov, predmetom ktorých sú vzťahy jedných členov rodín k druhým a politiku, zaoberajúcou sa skúmaním aktivít občana v občianskej spoločnosti. Učenie Tomáša Akvinského o najvyššom blahu je etické, pretože sa odvoláva na šťastie, ktoré je cieľom mravného snaženia a má aj svoj teologický rozmer, pretože dosiahnutie blaženosti sa vzťahuje na posmrtný život. Podľa neho cnosti, predovšetkým tie kresťanské, vedú k životu blaženému, musia však byť doplnené božou milosťou.

2.3 Etické názory renesančného humanizmu, utopizmu a reformácie

Humanistické myšlienkové prúdy, ktoré vystriedali stredovekú scholastiku a vnútorne človeka obrodili, orientovali ľudské myslenie na veci pozemské a reálne, čerpali z antického písomníctva. Teórie pokladajú za centrum pôsobenia človeka s jeho dobrými a zlými stránkami.

Medzi najvýznamnejších a najvplyvnejších predstaviteľov európskeho humanizmu patrí Erazmus Rotterdamský. Je považovaný aj za predchodcu reformácie i keď on sám sa k jej prejavom staval veľmi kriticky.

Michel Montaigne predstaviteľ klasickej renesancie antických filozofických systémov prichádza s novým štýlom písania, kde sa ironicky stavia k realite a spochybňuje dogmy, ľahko čitateľným spôsobom podáva svoje myšlienky, čím výrazne podnietil štýl francúzskych osvietenecov. Podľa neho len človek svetu dáva zmysel a hodnotu cez svoj hodnotiaci akt.

Vo vzdelaných kruhoch Anglicka vyvolala veľký rozruch kniha Thomasa Morusa „Utópia“, ktorá projektuje neexistujúcu krajinu Utópiu. Morusova spoločnosť je tak ideálna, až zaváňa totalitarizmom. V pracovnej náplni, v záujmoch aj v obliekaní vládne uniformita. Ideálom je skromnosť. Spoločnosť pohádza blahobytom do takej miery, že pre zločincov vyrába najopovrhovanejšie predmety zo zlata. Vo svojej vízii dáva prednosť spoločnému vlastníctvu majetku, zlepšenie sociálnych podmienok a rovnosť nielen v oblasti majetku, ale aj práv, teda zrovnoprávnenie žien a podobne. Základnou podmienkou pre dosiahnutie obnovy a poriadku je podľa Morusa rozvoj mravnosti, bez ktorej nikdy nebude život lepší a ani lepšia spoločnosť.

2.4 Etické teórie novoveku

O objasnenie a zdôvodnenie mravnosti ako o objektívnom zákone a tiež ako o subjektívno – osobnostnom fenoméne sa usilovala etika novoveká. Idea objektívnosti morálky dosiahla podporu najmä v teóriách spoločenskej zmluvy.

Podľa Thomasa Hobbesa (1588 – 1679) predstaviteľa renesančného myslenia je morálka nemysliteľná mimo štátu a spoločnosti. Len štát a spoločnosť poskytujú kritériá pre odlíšenie cnosti a zlej vlastnosti. V jeho etike je morálka úzko spätá s právom. Keďže

morálka vo vzťahu k jedincovi je silou vonkajšou, preto sa javí ako nadosobná a v tom zmysle objektívna sila.

Medzi ďalších predstaviteľov etických teórií novoveku patria René Descartes prvý klasik racionalizmu, či dokonca jeho priekopník, druhý klasik novovekého racionalizmu Benedikt Baruch Spinoza, John Locke, ktorý ako prvý systematicky prezentuje koncepciu empirickej filozofie a David Hume, najviac radikálny anglický empirik.

K najvýraznejším predstaviteľom francúzskeho osvietenstva patrí Jean Jacques Rousseau, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, ktorý predstavuje zavŕšenie idealizmu v nemeckom myslení na prelome osvietenstva a romantizmu a ďalší.

Pri tvorbe svojho teoretického systému sa Immanuel Kant (1724-1804) významný predstaviteľ nemeckého osvietenstva stavia proti myšlienkam, ktoré zrodila doba osvietenstva najmä v otázkach etiky. Jeho význam v tejto oblasti zasiahol aj do súčasnosti. Pokúsil sa totiž vybudovať racionálny etický systém, založený iba na predpokladoch ľudskej slobody a rovnosti a nezávislý od akejkoľvek náhodnej skúsenosti. Morálka podľa Kanta je buď „heteronómna“, to znamená predpísaná zvonka niekým iným alebo „autonómna“, ktorý si slobodný subjekt dáva sám. K tomu ale potrebuje nejaký obecný rozumový princíp – teda „maximu“, ktorý je zároveň „nutným postulátom praktického rozumu“. Tým je pre Kanta kategorický imperatív, ktorý formuluje takto: „Konaj tak ako by sa maxima tvojho konania mala na základe tvojej vôle stať všeobecným prírodným zákonom.“ (Kant, 1990, s. 84) Zlé je to, čo vlastnou vôľou chceme vykonať, ale nemôžeme to umožniť robiť všetkým, lebo by sme hoci ohrozili aj to, o čo sa snažíme v našej pôvodnej vôli. Z toho následne odvodil aj druhú formuláciu kategorického imperatívu: „Konaj tak, aby si používal ľudstvo tak v svojej osobe, ako aj v osobe každého druhého vždy naraz ako účel a nikdy nie ako prostriedok.“ (Kant, 1990, s. 91)

Kantova etika vychádza z ľudskej slobody, ktorú sa snaží obhájiť proti mienke, že ľudské konanie je determinované príčinami podobne ako je pohyb telies určený prírodnými zákonmi. Preto túto skutočnosť člení na „ríšu prírody“ teda nutnosť, kde platia prírodné zákony a „ríšu slobody“, kde platia rozumovo zdôvodnené zákony mravnosti. Jeho etika je teda etikou povinností a tak racionalizovaným variantom etiky kresťanskej.

2.5 Etické teórie 19. a 20. storočia

Utilitarizmus (z francúzskeho utilité, úžitok) je etická teória, ktorej základnou kategóriou je úžitok. Podľa utilitarizmu mravným kritériom konania je jeho užitočnosť pri

vytváraní šťastia, pričom motív ani úmysel nie sú eticky významnými, ale čin a jeho výsledok.

John Stuart Mill (1806 - 1873) dáva dôraz na sociálnu povahu mravného citu. Keďže sa človek rodí do usporiadaného spoločenstva, spoločnou prácou sa aktívne podieľa na spoločných záujmoch a cieľoch, silnie v ňom uvedomenie, že má s inými ľuďmi spoločné sociálne ciele a zvyká si na to uprednostniť tieto sociálne ciele.

V 18. a 19. storočí sa J. S. Mill a J. Betham pričínili o to, že etika utilitarizmu sa stala dominantnou etickou teóriou. Ide o typ etiky, kde sa preferuje meradlo konania užitočnosti z pozície dobra pre všetkých.

2.6 Sociologické etické teórie

Znamenajú prínos do vývoja vedeckého skúmania mravných javov. Budujú na princípe považovať mravné javy za javy spoločenské a skúmať ich práve tak vedecky ako ostatné spoločenské javy.

Émile Durkheim (1858-1917) francúzsky filozof, sociológ a tvorca sociologickej školy definuje mravný jav ako pravidlo konania, s ktorým sa systematicky spája sankcia ako následok jeho prestúpenia. Sankcie rozdeľuje na negatívne – pokarhanie a sankcie pozitívne – pochvala. Mravnosť v spoločnosti vzniká a aj sa na ňu vzťahuje. Bol za koncepciu kolektívnych predstáv, kde osobnosť kolektívu stojí vyššie ako osobnosť jednotlivca.

Pozitivismus

Pozitivisty sa usilovali o elimináciu nedostatkov minulosti. Predstavitel' pozitivizmu Auguste Comte si uvedomoval význam sociálneho poriadku v tom zmysle, že kde je poriadok, môže fungovať aj spoločnosť a tak sa aj jednotlivec môže mať dobre.

Etika existencializmu

Existencializmus je okrem kladenia dôrazu na subjekt a jeho schopnosti a význam zároveň aj výraznou reakciou na potreby svojej doby a hlavne krízu hodnotových systémov. (Kondrla – Blaščíková, 2005, s. 107) Ústredným motívom etiky predstaviteľa existencializmu Jeana Paula Sartra (1905 – 1980) je voľba. Skutočne existuje iba ten, kto slobodne volí sám seba, kto vytvára sám seba.

Novopozitivismus

Novopozitivistickí odmietajú etiku, ktorá by bola súčasťou hocijakej inej vedy, pretože odmietajú možnosť vedeckej etiky. Bertrand Russell (1872 – 1970) anglický filozof a sociológ sa venoval širokej škále filozofických problémov. Etiku považuje za pokus o to, aby sa spoločné želania stali želaniami jednotlivcov, alebo aby sa želania stali želaniami kolektívu.

Metaetika sa zaoberá etickým jazykom, etickými pojmami a súdmi bez vzťahu k mravnej spoločnosti. Je pre ňu nepriaznivý fakt, že sa obmedzuje len na formálnu kritiku, a tak abstrahuje od mravnej skutočnosti.

2.7 Hlavné vývojové etapy etického myslenia na Slovensku

Ani Slovensko nezostalo mimo vývojových etáp rozvoja etiky ako vedy, napriek tomu, že etika nemala také podmienky pre rozvoj ako v iných európskych štátoch. Vývoj na Slovensku bol rozdielny najmä v tom, že tu mala veľký vplyv cirkev a to sa odrážalo aj na vzdelávaní študentov univerzít v Trnave, v Košiciach, na evanjelických kolégiách v Prešove, Kežmarku i v Bratislave.

Teda aj zameranie bolo najmä nábožensko-etické a sociálno-antropologické, čo nachádzalo odraz predovšetkým v procese zápasov národného obrodovania Slovákov.

Medzi učencami, ale i študentmi nachádzajú výraznú reakciu učenia vedcov v oblasti prírodných vied, najmä z Čiech, ale i iných krajín. Medzi takýchto predstaviteľov patril najmä lekár a rektor Univerzity Karlovej Ján Jesenius (ako prvý verejne demonštroval pitvu ľudského tela).

Značnú popularitu si získal Francis Bacon (1561-1626, anglický šľachtic, filozof a štátnik), považovaný za otca empirizmu, zmyslom poznania je zvyšovať moc človeka nad prírodou, ktorého empirickú filozofiu rozpracúval predstaviteľ Prešovskej školy Ján Bayer (1630-1674) a ktorý zdôrazňoval význam indukčnej metódy pozorovania a experimentu vo vede.

Na druhej strane učenie napríklad René Descartesa (predstaviteľa novovekého racionalizmu) naši učenci prijímali skôr kriticky a odmietavo, pretože sa líšil od scholastickej filozofie – tá sa pestovala najmä na univerzitách v Trnave a Košiciach.

O rozmach filozofického myslenia na Slovensku sa výrazne zaslúžila práve Trnavská univerzita (1635 - 1777) a to najmä v metafyzike, logike a etike. Medzi najvýznamnejších

trnavských filozofov patrili učiteľ jezuita, fyzik a astronóm František Kéri (1702 - 1768), predstaviteľ modernej generácie fyzikov Andrej Jaslinský (1715 - 1784 a posledný rektor univerzity v Trnave pred jej presťahovaním do Budína), ktorý vo svojich dielach za východisko poznania považoval skúsenosť získanú pozorovaním a pokusmi, V. Topolesáni, J. B. Horváth. Typickou črtou bolo zmierniť rozpory medzi teológiou a prírodovedou. Na jednej strane propagujú Newtonovskú fyziku a Kopernikov heliocentrizmus a zároveň sa opierajú o scholastickú filozofiu.

Silný ohlas mala aj osvietená filozofia, ktorej priekopníkom na Slovensku bol Matej Bel z Očovej (1684-1749), ktorý zastával novodobé postupy ako kolektívnu prácu, metódy podľa stanoveného plánu, štúdium prameňov a archívov a kritický postoj k skutočnostiam. K ďalším predstaviteľom osvietenstva patrili najmä J. Fándly, J. I. Bajza, ktorí chápali osvietenstvo ako výchovné osvetové pôsobenie na ľudí.

Obdobie národného obrodenia

Medzi filozofmi sa šírili najmä myšlienky nemeckého klasického idealizmu. Myslenie výrazne ovplyvnil Johann Gottfried von Herder (1744-1803), najmä myslenie o národoch a národných jazykoch mali dôležitý vplyv na národné uvedomenie. Podľa neho vývin národov určuje ich odlišný naturel a duch. Tak ako boli pred stáročiami na vrchole Rimania a po ich úpadku sa na toto miesto dostávajú Germáni, týchto po čase vystriedajú Slovania, ktorí disponujú takými vlastnosťami ako je mierumilovnosť a humánnosť. K jeho myšlienkam sa prikláňal aj L. Štúr (1815-1856). Teoretický podklad pre jeho filozofiu mu poskytovala Hegelova filozofia idey: pojmy – duch, Boh, idea – ontologický základ sveta, pričom vychádzal z Hegelovej triády vývoja idey od tézy- antitézy- do syntézy. Napríklad, základom je národ (téza), spoločenstvo ľudí si pojem národ neuvedomuje (antitéza) a až keď sú splnené všetky znaky národa, jazyk, kultúra, zvyky, politické požiadavky si toto spoločenstvo ľudí uvedomí, že jestvuje ako národ (syntéza).

Na Slovensku v 19. a 20. storočí prenikajú prúdy ako pozitivizmus, filozofia života a marxizmus. Pedagóg, politik a prvý československý prezident T. G. Masaryk, bol pre svojich obdivovateľov symbolom morálnej veľkosti a veľkej authority, formuloval nový politický smer – realizmus, v ktorom presadzoval konkrétne vedecké poznanie vecí a nepoužívanie násilných prostriedkov. Počas prednášania na univerzite si ako uznávaný filozof získal veľa priateľov medzi študentmi, medzi ktorými boli aj Slováci Vavro Šrobár a Milan Rastislav Štefánik (časopis Hlas, neskôr Prúdy) prívrženci jeho realistickej filozofie. Ďalším stúpencom jeho filozofie na Slovensku bol aj Svätopluk Štúr (1901 – 1981) slovenský filozof a predstaviteľ kritického realizmu.

V roku 1937 bolo v Bratislave založené organizačné združenie Spolok pre vedeckú syntézu, na pôde ktorého sa zjednocovali vedeckí kultúrni pracovníci z rôznych oblastí a pod vplyvom filozofie Viedenského krúžku sa zaoberalo problematikou vedeckého poznania, jazyka vedy i metodológie vedy. Túto filozofiu zastupoval Igor Hrušovský (1907-1978), ktorý na Slovensku uvádzal výsledky novopozitivistického programu.

Marxizmus so svojou teóriou o triednosti etiky a etikou triedneho boja a ateizmu nastupuje na Slovensku po roku 1948.

Po roku 1990 zažíva etika, ako praktická veda, na jednej strane obrovský rozmach v prenikaní nových (staronových) myšlienok najmä neoliberalistických, ale aj konzervatívnych, a na strane druhej sú tieto sprevádzané nebývalým úpadkom morálky, obrovským nárastom kriminality v rôznych oblastiach spoločenského života a v rôznych sociálnych skupinách od politických, ekonomických elít počnúc, končiac u policajtov, vojakov, sudcov a ďalších „strážcov“ poriadku v štáte. Dobro a zlo ako základné atribúty etiky nadobúdajú čoraz viac značne rozporný často i protikladný výklad.

3 MORÁLKA A PRÁVO, ETIKA V ŠTÁTNEJ SPRÁVE, ETICKÝ KÓDEX

3.1 Morálka a právo

„Ubi homo, ibi societas; ubi societas, ibi ius (Kde je človek, tam je aj spoločnosť; kde je spoločnosť, tam je aj právo)“ Cicero. O tradícii morálky a práva môžeme povedať, že má základ už v staroveku. Rímania zaviedli právo ako systém, oddelili verejné právo od súkromného. Právo musí niekto ustanoviť, pričom existencia práva predpokladá verejnú autoritu.

Vzťah práva a morálky je často vysvetľovaný na základe tvrdenia, že „právo je minimum morálky“. V literatúre sa však stretáme s celkom inými, často opačnými názormi, ktoré Janotová (2008, s. 55) definuje takto: „morálka môže fungovať v spoločnosti len vtedy, keď je maximálne podporovaná právom, právo a morálka sú dva rovnaké normatívne systémy, preto právo nemôže byť minimum morálky, právo nie je minimum morálky, ale jeho maximum, právo je autonómnym normatívnym systémom, preto ho nemôžeme charakterizovať na základe morálky a morálnych fenoménov, právo nie je minimum morálky, ale morálka je skôr minimum práva.“

Právo je súhrn zákonných noriem, nepredstavujúci osobitný systém noriem, ale je súčasťou vopred daného, v spoločnosti prirodzene vyvinutého morálneho poriadku. Ako právo môže platiť len to, čo za právo vyhlásil daný zákonodarca.

Podľa Sutoru (1999, s. 100), právo sa vzťahuje na medziľudské vzťahy a teda neopisuje povinnosti, ktoré má osoba voči sebe samej. Právo ustanovuje, čo je v takýchto prípadoch povinné a právo predpokladá určitú rovnosť medzi tými, ktorých vzťahy upravuje, aby sa služby a protislužby mohli uskutočňovať v primeranom vzťahu vzájomnosti.

Právo sa stalo ďalším významným usmerňovačom v správaní sa. Vyrástlo z etiky a morálky. Keďže sa osamostatnilo už v antickej rímskej dobe ako charakteristický znak štátu, doposiaľ sa mu ako základu právnej vedy venujú v právnických profesiách, ako sú napr.: advokáti, notári, štátni zástupcovia, sudcovia, ale i polícia (hoci táto profesia nie je typicky právna, právo aplikuje v rovnakej miere ako právnici).

3.2 Profesijsná etika

Profesijsná etika, podobne ako aj iné spoločenskovedné disciplíny, má svoj systém a svoju sieť základných pojmov. Keďže na niektoré profesie boli spoločnosťou kladené vysoké nároky, dá sa povedať, že vyvolanými potrebami spoločnosti bol podmienený vznik profesijsných etík. Podľa historických prameňov už v staroveku sa stretávame s jednou z najstarších profesijsných etík a to lekárskou etikou (Hippokratova prísaha). V stredovekých cechoch sa tiež vyžadovalo prísne dodržiavanie profesijsných etík a v prípade nedodržania pravidiel a zneváženia dobrého mena malo za následok odobratie cechových práv a tiež ekonomický úpadok. Moderná doba, ktorá priniesla strojovú veľkovýrobu vo veľkých podnikoch a jej jediným cieľom bol zisk, na profesijsnú etiku pozabudla. Do popredia sa opätovne dostáva až v prvej polovici 20. storočia.

Profesijsná etika podľa Janotovej je „jedna zo súčastí aplikovanej etiky, ktorá reflektuje etické aspekty pohľadov a problémov vznikajúcich v rámci určitých povolání. Profesijsná etika sa venuje etickým normám a hodnotám a taktiež povinnosti ich dodržiavania v konkrétnej profesii. To znamená, že profesijsné etiky spadajú do skupiny deontologických etík (sú etikami povinností). Vo vzťahu k predstaviteľom profesie ide o formu kolektívnej etiky, ktorú by mali v praxi uplatňovať konkrétne subjekty.“ (Janotová, Praha, s. 17)

Každá profesia má v spoločnosti určité poslanie, ktoré charakterizuje rešpekt, ochranu a výchovu vo vzťahu k človeku. Profesijsná etika má svoje špecifiká a tie sú dané príslušnou profesiou, úlohami a tradíciami. Pokiaľ by sme hovorili o základných znakoch profesie, môžeme hovoriť o rozsiahlej príprave a výcviku, intelektuálnom komponente a o tom, že každá profesia je existenčne dôležitá a nezastupiteľná. Je dôležité poznať zmysel svojej práce, mať k práci pozitívny vzťah a vedieť za prácu prevziať zodpovednosť.

Podľa Čipkára môžeme profesijsnú etiku charakterizovať ako „určitý druh reflexie systému etických noriem a pravidiel správania sa a konania, ktorý sa predkladá pred jednotlivca či sociálnu (profesijsnú) skupinu, teda pred predstaviteľov jednotlivých profesií, a najmä tých, u ktorých predmetom práce je ľudský jedinec a spravodlivé rozhodovanie o jeho osude.“ (Čipkár, 2003, s. 5)

Právo ako súhrn zákonných noriem vzniklo na základe potreby spolužitia ľudí. Nad dodržiavaním zákonov bdejú polícia, prokuratúra, súdy, pričom pracovníci týchto inštitúcií musia svoju prácu vykonávať nezaujatú, objektívne, svedomite a čestne.

Aplikovanie profesijnej etiky v praxi predstavuje realizáciu stanoveného postupu určitých profesijných noriem, etikety a taktu. Profesijná etika zabezpečuje zodpovednosť členov profesijných skupín pred uprednostňovaním svojich osobných záujmov nad záujmy svojej profesijnej skupiny. Okrem toho sa zaoberá špecializáciou jednotlivých sfér práce odborníkov, dostupnosťou či nákladnosťou ich služieb, sociálnym chápaním sprístupnenia odbornej pomoci, organizáciou a disciplínou v rámci profesií a podobne. Je odvetvím etiky, ktorého predmetom je sústava noriem, upravujúcich povinnosti odborníka ku klientovi, spoločnosti, súdu a profesijným kolegom a vtedy ju označujeme ako deontológiu – náuku o povinnostiach.

3.3 Etika v štátnej správe

Človek ako tvor spoločenský má potrebu žiť a uplatniť sa v spoločnosti. Pohybuje sa v rôznych oblastiach a tým samozrejme aj v oblasti štátnej správy, či už ako účastník alebo ako zamestnanec.

Jednou z hlavných zložiek verejnej správy a najrozsiahlejším druhom štátnej činnosti je štátna správa. Je vždy vykonávaná na základe zákona, ktorý určuje jej zameranie. Má výkonný a nariadený charakter, realizuje sa v mene štátu aj za pomoci jeho donucovacej moci, pričom účel i postupy, formy a spôsoby uskutočňovania tejto činnosti reguluje právo a v jeho medziach sa aj realizuje.

Štátna služba podľa zákona o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov č. 400/2009 je budovaná na princípoch profesionality, politickej neutrality, nestrannosti, efektivity, stability štátnozamestnaneckého pomeru a etiky.

Štátna správa sa postupom času menila a mení doposiaľ a neustále prechádza zmenami. Obsahuje niekoľko vzťahov. Vzťah zamestnanca k sebe samému, k svojmu svedomiu, vzťah zamestnanca k spolupracovníkom a občanom a vzťah zamestnanca k inštitúcii, v ktorej pôsobí. Zamestnanci sú upriamení na dodržiavanie zákonov, zároveň sledujú záujem účastníkov a nie svoj, trvajú na lojalite k inštitúcii, v ktorej pracujú.

Štátna správa má slúžiť občanom a ich potrebám. Štátny zamestnanec sa zameriava na službu občanom, pričom by mal dbať na slušnosť, taktnosť, rešpekt, spravodlivosť, vzájomnú toleranciu, dodržiavať zákonnosť konania, zosúladiť osobné a verejné záujmy, riešiť vzniknuté konflikty k spokojnosti na oboch stranách, nachádzať kompromisy a niesť zodpovednosť za konanie. Reakcie inštitúcie štátnej správy a jej zamestnancov na

verejnosc' velmi často závisí od vnútornej atmosféry, ktorá vládne vo vnútri inštitúcie. Pokiaľ sa inštitúcia a jej zamestnanci dostávajú pod tlak, títo potom veľakrát reagujú, i keď by nemali, nervozitou, intoleranciou, netrpezlivosťou a možno arogantným vystupovaním voči účastníkom a verejnosti .

Etickým minimom vo vzťahoch „zamestnávateľ – zamestnanec“ je dodržiavanie pracovného zákonodarstva, ktoré vychádza z potreby rešpektovania základných ľudských práv človeka. Zamestnávateľ má morálnu povinnosť riadiť sa platným pracovným právom. Na druhej strane, každý zamestnanec má morálnu povinnosť plniť si záväzky voči zamestnávateľovi. (Remišová, 1999, s. 101) Inštitúcia, podnik, organizácia, úrad pôsobí smerom von cez svojich zamestnancov, pričom kvalita práce týchto zamestnancov je dôležitá. Rovnako aj princípy vzájomnej dohody, slušnosti, rešpektu, taktnosti a tolerance sú dôležité, pretože bez nich si len ťažko predstaviť nielen vzájomné spolužitie, ale aj vzájomnú spoluprácu.

V poslednom období sa značná pozornosť venuje justícii. Táto je zároveň verejnou inštitúciou. Aby sa práce na súde vykonávali rýchlo, kvalitne a hospodárne a aby sa tak zabezpečil riadny výkon súdnictva a úloha súdov v spoločnosti, tieto plnia nielen sudcovia, ale aj odborný administratívny aparát a to štátni zamestnanci, plniaci úlohy súdu pri výkone súdnictva a pri správe súdu a výkon administratívnych a kancelárskych prác na súde.

Medzi základné organizačné útvary súdu patrí súdne oddelenie, všeobecné súdne oddelenie a ostatné organizačné útvary súdu. Súdne oddelenie zriadené pre sudcu alebo senát sa skladá z vyššieho súdneho úradníka, súdneho tajomníka a asistenta. Súdny tajomník zodpovedá za chod súdneho oddelenia, kde organizuje, riadi a kontroluje prácu v súdnom oddelení, jeho asistentov, dohliada na správne vedenie súdnych spisov a súdnych registrov, poskytuje bežné informácie o stave súdneho konania informačnému centru a plní ďalšie úlohy podľa pokynov nadriadených. Asistent súdneho oddelenia vykonáva opis súdnych rozhodnutí a rôzne iné administratívne činnosti, vedie súdne spisy a súdne registre.

Organizačnými útvarmi súdu, ktoré sa podieľajú na výkone súdnictva a majú prvý kontakt s verejnosc'ou, patrí podateľňa, informačné centrum súdu a hovorca súdu. Podateľňa je určená najmä na prijímanie a evidenciu podaní adresovaných súdu. Táto je spoločná pre všetky súdne oddelenia ako aj ďalšie organizačné útvary súdu. Informačné centrum súdu každý pracovný deň zabezpečuje styk s verejnosc'ou, najmä poskytovaním informácií pre účastníkov konania a ich zástupcov, o stave súdneho konania,

sprostredkováva nazeranie do súdnych spisov, vyznačuje doložky právoplatnosti a vykonateľnosti na rozhodnutia súdu a vydáva úradné potvrdenia zo súdneho spisu. Práve podateľňa a informačné centrum súdu sú tými útvarmi súdu, ktoré majú prvý kontakt s verejnosťou. Styk s médiami na súde zabezpečuje hovorca súdu, ktorý zabezpečuje komunikáciu súdu s verejnosťou a médiami. Sudcovia a zamestnanci súdu mu poskytujú potrebnú súčinnosť pri plnení jeho úloh.

V súvislosti so stykom s verejnosťou je etika slušného spoločenského vystupovania namieste. Správanie, vystupovanie, spôsob reči, komunikácia zamestnancov, nielen týchto útvarov, sú rovnako dôležité ako ich odborné znalosti, schopnosti a prax. Zanedbávanie etickej stránky komunikácie je problémom, ktorý spôsobuje značnú časť etických konfliktov a môže viesť k hádkam, nedorozumeniam, urážkam a tieto sú potom zdrojom napätia medzi zamestnancami navzájom a zamestnancami a účastníkmi ako verejnosťou. Etika je len ľudskou záležitosťou, je prítomná všade, nielen v správaní a konaní jednotlivcov, ale i v rôznych organizačných systémoch. V poslednom čase sa prechádza od byrokracie ku komunikácii, od informácií ku znalostiam, kontakt s verejnosťou musí byť preniknutý serióznosťou a rešpektovaním zákonnosti, čo verejnosť pozoruje ako pozitívny obrat.

3.4 Etický kódex

Keďže názorov na etický kódex je niekoľko, môžeme ho okrem iného charakterizovať aj ako dokument upravujúci základné princípy správania sa. Po jeho schválení a prijatí sa tento dokument stáva záväzným pre všetkých pracovníkov, počnúc radovými, pre riadiacich až po pracovníkov vrcholového manažmentu. Ďalšou charakteristikou môže byť, že sa jedná o normatívny systém, ktorý sa vyznačuje vnútornou koordinovanosťou a presnou štruktúrou a upravuje vzťahy k tretím osobám, štátu a spoločnosti.

Podľa Janotovej „etický kódex je jedným z dôležitých regulátorov etického správania. V súčasnosti patrí k preferovaným formám inštitucionalizovania etiky v hospodárskej oblasti. Predstavuje súhrn základných etických pravidiel a noriem, rešpektovanie ktorých zabezpečuje orientačné minimum etiky v správaní subjektov. Etický kódex vzniká ako určitá výslednica hľadania optimálneho etického správania subjektu, ktorý má na jednej strane slúžiť ako prevencia proti rôznym druhom korupcie, škandálom, poškodzovaniu

záujmov a pod. a na druhej strane ako morálny štandard, ktorý by mal zabezpečiť minimum etiky v správaní či už osoby, profesie, odvetvia a pod.“ (Janotová, 2005, s. 18)

Úlohou etických kódexov je uľahčiť orientáciu pri zabezpečovaní minima etiky v správaní a hlavne vytvárať priestor pre všetkých zúčastnených, aby títo mohli uvažovať o svojom postavení, povinnostiach a poslaní, ktoré majú voči spoločnosti. Môžeme súhlasiť s názorom, že dobre vypracovaný etický kódex a jeho vhodne realizovaná forma v praxi je jedným z dôležitých regulátorov etického správania.

„Etický kódex by nemal sťažovať výkon funkcie, ale mal by napomôcť rozhodovaniu členov profesie alebo pracovníkom firmy s ohľadom na určité morálne hodnoty. Napríklad, ak je firmou stanovené, čo sa považuje za dar, resp. za pozornosť či prejav vďačnosti a čo už za úplatok, tak zamestnanec vie nielen to, že úplatok sa vo firme považuje za nemorálny, ale aj to, čo presne považuje jeho zamestnávateľ za úplatok. Keď je etický kódex vypracovaný dôsledne a je kreatívny, je vždy veľkým prínosom pre ekonomickú výkonnosť.“ (Remišová, 1999, s. 243)

V oblasti etiky viacerí odborníci dospeli k tomu, že morálne požiadavky rôznych profesií predstavujúce vzory a ideály dobrých vlastností je dôležité zakomponovať do morálnych kódexov profesií. Takéto kódexy nepredstavujú právnu normu, ich prijatie zo strany napr. učiteľov, zdravotníkov, právnikov či vojakov, je prejavom stotožnenia sa so zásadami profesijnej etiky, mravnosti, morálky a prístupu k výkonu funkcie.

3.4.1 Etický kódex štátneho zamestnanca

Etický kódex štátneho zamestnanca stanovuje na základe všeobecne uznávaných a uplatňovaných morálnych pravidiel a hodnôt spoločenského styku zásady správania pri vykonávaní štátnej služby, konať vždy vo verejnom záujme a zdržať sa konania, ktoré by mohlo viesť ku konfliktu verejného záujmu s osobnými záujmami štátneho zamestnanca, nevyžadovať ani neprijímať žiadne dary, a iné výhody, ktoré by mohli mať vplyv na rozhodovanie a profesionálny prístup vo veci, nezneužívať výhody vyplývajúce zo služobného postavenia, ani informácie získané pri plnení služobných úloh, chrániť majetok štátu pred poškodením, zničením a zneužitím.

Obsahom kódexu sú základné pravidlá správania štátneho zamestnanca, ktoré je povinný dodržiavať z hľadiska etiky spoločenského styku s predstavenými, inými štátnymi zamestnancami, občanmi a právnickými osobami. Kódex je súborom záväzných noriem správania sa štátneho zamestnanca. (zákon č. 312/2001 Z.z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov)

Cieľom nového zákona (keďže predošlý zákon bol po mnohých novelizáciách už ťažko aplikovateľný) o štátnej službe je skvalitnenie práce v štátnej správe a to úplne novou právnou úpravou štátnozamestnaneckých vzťahov. Táto vychádza z moderného chápania štátnej služby, zodpovedá európskym štandardom a zároveň si zachováva špecifiká typické pre zamestnancov v oblasti verejnej správy. Zákon č. 400/2009 Z.z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov účinný od 1.11.2009, upravuje štátnozamestnanecké vzťahy v súvislosti s vykonávaním štátnej služby štátnymi zamestnancami. Nový zákon okrem iného upravuje štátnozamestnanecké vzťahy v súvislosti s vykonávaním štátnej služby štátnymi zamestnancami, určuje povinnosti štátneho zamestnanca, ktorými sú aj povinnosť dodržiavať Ústavu Slovenskej republiky, ústavné zákony, zákony a iné všeobecne záväzné právne predpisy a právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie a služobné predpisy pri vykonávaní štátnej služby a uplatňovať ich podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia, rešpektovať a chrániť ľudskú dôstojnosť a ľudské práva, štátnu službu vykonávať politicky neutrálne a nestranne, zdržať sa konania, ktoré by mohlo viesť ku konfliktu záujmu služobného úradu s osobnými záujmami, najmä nezneužívať informácie získané v súvislosti s vykonávaním štátnej služby na vlastný prospech alebo na prospech iného a služobné úlohy plniť osobne, riadne a včas.

Zostavenie kódexu je veľmi vhodné pre účinnosť a kultúrnosť štátnej správy. Dobre zostavený etický kódex a jeho vhodne realizovaná forma v praxi je jedným z významných regulátorov etického správania.

3.4.2 Etický kódex sudcu

V súčasnosti sa nemalá pozornosť venuje etike sudcovského povolania. Tento fakt vyplýva z vývoja a pozície sudcu v našej spoločnosti. Justícia je inštitúciou verejnou, ktorá je zameraná na vykonávanie hodnotných spoločenských funkcií.

Postavenie súdnictva v spoločnosti vymedzuje ústava, zákon o sudcoch a prísediacich a zákon o súdoch. Súdnictvo je oddelené od ostatných zložiek moci a v ústave je definované ako nezávislá časť štátnej moci.

Etický kódex sudcu je nevyhnutný v spojitosti so zabezpečením funkčného sankčného mechanizmu a súčasne vytvára etické predpoklady pre posilnenie kvality a zvýšenie profesionality sudcovského rokovania. Je vymedzením konkrétnych práv a povinností sudcu v občianskom živote týkajúcich sa súkromného života, mimopracovných aktivít a verejného života sudcu, povinnosti pri výkone funkcie a povinnosti voči profesii.

Nepredstavuje právnu normu, jeho prijatím sudcovia prejavujú prístup k výkonu funkcie a stotožňujú sa so zásadami profesijnej etiky, mravnosti a morálky. V októbri 2001 boli na Slovensku na základe vzájomnej iniciatívy Rady sudcov a ministra spravodlivosti schválené zásady etického správania.

Pre spravodlivosť v našej spoločnosti je nezávislé a dôveryhodné súdnictvo nevyhnutné. Priamym predpokladom zdravého fungovania súdnej moci je nezávislosť súdnictva deklarovaná v Ústave Slovenskej republiky. Spoločnosť vníma (a rada by videla) sudcov ako nezávislé a silné osobnosti, slúžiace spravodlivosti a dobru.

3.5 Kresťanská etika a desatoro

Slovensko je úzko späté s kresťanskými tradíciami. Už v dobách Veľkomoravskej ríše prvé slová, ktoré boli napísané písmom a rečou našich predkov boli slová „knihy kníh“ – Biblie, ktorú ako vzácny poklad našim predkom doniesli svätí bratia Cyril a Metod.

V Starom zákone sa stretávame so zásadami, zákonmi, ktoré vydal Boh Mojžišovi a ktoré mali Izraeliti dodržiavať. Neskôr sa s týmito zásadami, zákonmi oboznámili a začali riadiť kresťania. Poznáme ich ako „Desatoro prikázaní“. Obsahujú všetko, čo by sa malo nachádzať v srdci človeka dobrej vôle a po čom jeho srdce túži. Zjavený zákon sa tu stretáva s prirodzeným, čiže prirodzenou morálkou vštepenu Bohom do svedomia ľudí. Kto dodržiava tieto zákony a žije podľa nich, môže žiť skutočne ľudským životom. Desatoro prikázaní predstavuje povinnosti nielen voči Bohu, ale aj voči blíznym a aj keď bolo zverejnené pred viac ako 3000 rokmi, jeho zákony sú stále platné.

Nemôžeme tvrdiť, že iba veriaci človek je človekom morálnym. Každé učenie má význam len vtedy, keď sa dá premietnuť do života a robí život ľudskejším. Desatoro prikázaní tiež môžeme považovať za určitú formu kódexu, keďže sa jedná o základné morálne požiadavky, ktoré by mali dodržiavať nielen kresťania, ale mali by viesť všetkých ľudí, bez ohľadu na to akú vieru vyznávajú, v ich každodennom živote.

Vychovávať a dávať dobrý príklad môže len ten, kto sa sám vychováva a vyvíja nielen po stránke kultúrnej, ale aj po stránke náboženskej a mravnej.

4 NIEKTORÉ ETICKÉ PROBLÉMY VEREJNEJ SPRÁVY SÚČASNÉHO SLOVENSKA

4.1 Kríza morálky spoločnosti

Spoločensko – politické pohyby po roku 1989 v strednej a východnej Európe, priniesli so sebou zásadné, revolučné zmeny do všetkých oblastí spoločenského života vo všetkých krajinách tejto oblasti, Slovensko nevynímajúc.

Postupne dochádzalo k zmene v politickom systéme, v ekonomike, duchovnom živote, kultúre a v ďalších oblastiach. Nepochybne so sebou priniesli zmeny k lepšiemu. Ľudia po takmer štyridsiatich rokoch mohli slobodne vycestovať a čo je dôležité, aj sa slobodne vrátiť, slobodne sa vyjadrovať, slobodne sa hlásiť k rôznym náboženstvám, riadiac sa heslom „čo nie je zakázané, je dovolené.“

Očakávania o humanizácii spoločnosti a jej mravnej obrode sa však zväčša nesplnili. Práve naopak. Honba za majetkom, postavením, mocou sa stále viac stávala vidinou, za ktorou sa hnali jedinci i celé skupiny jednotlivých spoločenských vrstiev. Peniaze sa stali fetišom súčasného Slovenska. Morálne zásady a etické normy sa nestali prioritou pri duchovnej obrode slovenskej spoločnosti.

4.2 Kríza morálky elít a kriminalita

Morálna kríza zasiahla predovšetkým politické elity. Tento stav veľmi výstižne pomenoval Ján Chryzostom kardinál Korec v Novoročnom pozdrave v roku 2005: „U nás stále zápasíme s nerestami podplácania, plytvá sa s verejnými peniazmi, máme príliš bohatých, ktorí nevedia, čo s peniazmi a mnoho chudobných, ktorí nemajú na topánky pre deti. Čítal som neraz výpočet našich nerestí v novinách – vyrástla nám celá trieda privilegovaných, sebavedomých vedúcich, ktorí vedia byť agresívni, pokladajú sa za smotánku Slovenska a za takzvané celebrity a nosia tisíckorunové viazanky. Niektorí z nich sa pokladajú za umelcov a ponúkajú ľuďom úpadkovú zábavu. Na druhej strane sú na Slovensku pokorné matky, ktoré len-len že vyžijú s deťmi z niekoľkých koruniek. Vo verejnom živote sa stráca úcta k životu, úcta k človeku, k deťom, k manželstvu a rodine.

Pestuje a šíri sa morálna svojvôľa cez masmédiá so zdiveným zhonom za peniazmi, za mocou a to aj za cenu vrážd za bieleho dňa. Šíri sa priam zdivené sexualizovanie života. To je cesta do zatratenia ...“

Iba v ostatných niekoľkých rokoch špičkoví predstavitelia štátu sa zaplietli, alebo sami mali podiel v rôznych kauzách, ktoré výrazne negatívne ovplyvnili morálku spoločnosti.

O mravnom úpadku svedčí aj skutočnosť, do ktorej sa dostala slovenská justícia. Väčšina sudcov (z viac ako 1250) podala žalobu na Slovenskú republiku, v ktorej sa domáhajú nápravy za „diskrimináciu“ a dožadujú sa vyplatenia príplatku, ktorí zákonom poberali sudcovia Špeciálneho súdu.

Verejnosť v prvom rade od sudcov čaká, že títo budú hájiť spravodlivosť. Nikto od nich neočakáva a ani nechce, aby to robili bezplatne. Avšak spôsob, akým sa viacerí z nich domáhajú peňažných prostriedkov, o ktoré mali byť v porovnaní so svojimi kolegami ukrátení, nie je morálny ani etický.

Žalobu na vlastný štát podala aj ministerka spravodlivosti Slovenskej republiky. Zákonite potom vzniká otázka, „čo je náplňou práce slovenských sudcov?“ Je to navodenie spravodlivosti, alebo obhajoba vlastných, nemorálnych požiadaviek v období, kedy kriminalita na Slovensku nadobúda obrovských rozmerov a kedy ekonomická kríza zasahuje všetky oblasti spoločenského života.

Na stránkach štatistického úradu sú zverejnené dostupné čísla, v akých sa slovenská spoločnosť v kriminalite za posledné roky pohybuje.

Tabuľka č. 1

Kriminalita:

	1989	2008
Trestné činy		
Zistené	46 398	104 758
Vraždy		
Zistené	59	94
Lúpeže		
Zistené	512	1 371

Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2008, s. 1

Tabuľka č. 2

Páchatelia trestných činov :

	1989	2008
Mladiství páchatelia	5 548	6 196
Mladiství páchatelia deti (do 14 rokov)	-	2 268

Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2008, s. 2

Z uvedených tabuliek jasne vyplýva, že od roku 1989 do roku 2008 vzrástla kriminalita na Slovensku o takmer 60%, pričom objasnenosť klesla takmer o 50%. Počet krádeží stúpol z 512 prípadov z roku 1989 na 1371 v roku 2008, čo len ukazuje na fakt, že za vysokým nárastom kriminality sú najmä peniaze.

Počet najnemorálnejšej zločinnosti – vrážd, stúpol z 59 v roku 1989 na 94 v roku 2008.

Na celkovej kriminalite a teda aj mravnom úpadku sa významnou mierou podieľajú aj mladiství páchatelia, ktorí v roku 2008 spáchali 6196 trestných činov, čo je o 548 viac ako v roku 1989. V roku 2008 sa na trestnej činnosti podieľali aj mladiství do 14 rokov a to v 2268 prípadoch.

4.3 Niektoré prejavy krízy v občianskom živote

Morálna kríza postihla aj základ spoločnosti, ktorou je v každom štáte rodina, považovaná za základnú bunku spoločnosti. Úlohy rodiny reprezentujú základné funkcie rodiny - funkcia biologická, výchovná, emocionálna, ekonomická a ochranná.

4.3.1 Manželstvo

Manželstvo je zväzkom muža a ženy. Spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobro. Manžel a manželka sú si rovní v právach a povinnostiach. Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí. (čl. I zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov) Rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti, ktorá všetky formy rodiny všestranne chráni.

Niekoľko desaťročí je uzákonené, že manželstvo je zväzok muža a ženy, ktorý vzniká na základe dobrovoľného a slobodného rozhodnutia uzavrieť manželstvo po splnení podmienok ustanovených zákonom. Manželstvá sa odpradáva uzatvárali aj na základe nepísaných pravidiel. Spôsob ich uzatvárania bol založený na obyčajoch, ktoré boli pre jednotlivé národy „svätým písmom“. Podľa ich sily sa aj dodržiavali a manželia sa nimi riadili. Z histórie je známe, že muži pre rodinu zabezpečovali živobytie a ženy sa starali o domácnosť a výchovu detí. Ženy si partnera nevolili, ale boli vydaté. V minulom storočí s nástupom socializmu sa vzťahy medzi mužom a ženou zrovnoprávnili. Žena sa oslobodila od závislosti na daných pomeroch, prestala byť rodičkou detí, mala možnosť zamestnať sa a za svoju prácu dostávala mzdu a stala sa tak nezávislou na mzde manžela.

Zmenou spoločenského zriadenia žena prestala byť závislá na výbere manžela výlučne svojimi rodičmi, resp. rodičmi ženícha. Dnes si žena partnera volí. Môže ešte dodržiavať „staré“ zásady, ak chce. Rodiny nie sú zväčša viac generačné (ak, tak výnimočne). V súčasnosti je bežná tzv. „nukleová“ – bunková rodina, t. j. dvaja rodičia a ich dieťa, deti. O veciach rodiny rozhodujú manželia spoločne. Na výkon povolania a na pracovné uplatnenie nepotrebuje žiaden z manželov súhlas druhého manžela. Každý z manželov je oprávnený zastupovať druhého manžela v bežných veciach, najmä prijímať za neho bežné plnenie.

Takzvané manželstvá „z rozumu“ prestali mať svoje opodstatnenie. S touto zmenou bolo možné v sedemdesiatych rokoch minulého storočia vidieť nárast počtu rozvodov, ktoré napríklad v šesťdesiatych rokoch boli ojedinelé. Na niekoľkých ukazovateľoch v tomto smere upriamime pozornosť, aká hlboká je kríza slovenskej spoločnosti v súčasnosti:

Tabuľka č. 3

Rodinný stav obyvateľstva SR :

	1989	2008
Rozvedený/á		
Muži a ženy spolu		
počet	149 838	334 056
%	2,83	6,17

Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2008, s. 3

Bez snahy o moralizovanie, štatistické údaje ukazujú na nárast rozvodovosti na Slovensku od roku 1989 do roku 2008 o 194 218 manželstiev, teda o viac ako 120%. Tento fakt sa odrazil aj v prirodzenom prírastku obyvateľstva, kedy na 1000 obyvateľov poklesol z 4,97% na 0,78%, čo je viac ako šesťnásobok.

Príčiny rozpadu manželstiev sú rôzne a premietajú sa v nich celospoločenské pomery, celospoločenská morálka, ekonomická nestabilita, kultúrne väzby, cez nedostatok tolerancie, nízku úroveň komunikácie až po vzájomné odcudzenia a neveru.

Rozpad manželstva je dlhodobý proces a teda nie je iba jednorazovým aktom. Všetky príčiny však majú spoločný dopad a to nárast neúplných rodín a dlhodobé psychické traumy tak pre deti ako aj dospelých, čo má následky aj v ďalšom ich živote. (Pláňava, 1994, s. 33)

4.3.2 Dieťa

Súčasťou rodičovských práv a povinností sú najmä sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývoj maloletého dieťaťa, zastupovanie maloletého dieťaťa a správa majetku maloletého dieťaťa (§ 28 Zákona o rodine). Rodičovské práva majú obaja rodičia, ktorí majú rozhodujúcu úlohu vo výchove dieťaťa. Rodičia majú právo vychovávať deti v zhode s vlastným náboženským a filozofickým presvedčením.

Žena je predurčená prírodou, aby sa stala matkou. Je to náročné poslanie, ktoré na určitý čas ženu vyraduje z odborného a spoločenského rastu. Rodinu netvorí iba matka, patrí do nej aj otec. Vo vzťahu otcovstva k dieťaťu môžeme hovoriť o biologickom otcovstve a o osvojení. Výchovu detí popri uvedených vzťahoch otca k dieťaťu môžu zabezpečovať aj pestúni a osoby, ktorým je dieťa súdom zverené do výchovy a opateru. Ak takýchto osôb niet, výchova detí je štátom zabezpečená v ústavoch pre maloleté deti.

Nie je jednoduché dnes odpovedať na prípadnú otázku, akú formu má mať rodina, alebo manželstvo, prípadne nemanželský vzťah. Moderná civilizácia so sebou priniesla celý rad zmien, ktoré sa priamo dotkli aj rodiny ako takej. Štatisticky sa ukazuje, že „tradičná rodina“ je ešte stále relatívne najbezpečnejším prostredím pre výchovu detí.

4.3.3 Spoločnosť

Manželstvo, rodina, výchova detí, to všetko vzniká, existuje a zaniká v spoločnosti. Súčasná spoločnosť sa z uvedeného pohľadu rozdelila na viac tzv. línií. Jedna z nich

zostala založená na pôvodných tradíciách predkov, druhá je založená na predsudkoch a ďalšia uvažuje o práve na jednu z niektorých zákonných foriem rodiny.

Vzhľadom na dlhé obdobie trvania právoplatnosti a účinnosti pôvodného zákona č. 94/1963 Zb. o rodine, spoločenské zmeny v slovenskej rodine si vyžiadali novú podobu zákona o rodine. Stalo sa tomu tak zákonom č. 36/2005 Z. z., ktorý nahradil pôvodný zákon. Nanovo bolo potrebné uzákoniť nielen uzavretie manželstva pred orgánom cirkvi, ale aj osvojenie detí. V súčasne platnom Zákone o rodine sa tiež vyskytujú problémy, ktoré minulá doba nepoznala alebo neriešila.

4.4 Závery a východiská

V tejto časti nehodnotíme a neanalyzujeme príčiny morálneho úpadku spoločnosti, ani si nepokladáme za cieľ odhaliť všetky zákutia tohto problému, je našou snahou, na základe teoretických poznatkov získaných štúdiom ako aj zo životných skúseností a poznatkov najmä doterajšej praxe poukázať na skutočnosť, že je v presadzovaní etických, morálnych zásad a princípov do života na Slovensku ešte dosť slabých miest a nedostatkov, ktoré bránia efektívnejšiemu uplatneniu mravných zásad a princípov ako napríklad:

1/ v oblasti výchovy a vzdelávania

Rozvoj duchovno-mravnej identity osobnosti so samostatným mravným systémom by sa mal stať základom celkovej výchovy detí už od ranného detstva tak v rodinách, ako aj v školách a to od materskej školy počnúc. Deti, žiaci by si mali pod odborným vedením pedagóga osvojiť obsah morálky, mravné hodnoty a rozvíjať vlastné hodnotové štruktúry. Tie potom určujú vlastné morálne správanie toho ktorého jednotlivca.

Mravná výchova na školách potrebuje vytvoriť väčší priestor pre výmenu skúseností v projektovaní a realizáciu problematiky mravnej výchovy v oblasti pedagogickej, filozofickej, etickej a legislatívnych východiskách kurikul mravnej výchovy.

Rodina, rodičia by sa mali stať mravnými autoritami, ktoré by boli vzorové pre formovanie mravných postojov dieťaťa.

2/ v oblasti legislatívy

Právne normy by mali byť prijímané tak, aby zároveň prispievali svojím obsahom k výchove a mravnosti občanov štátu. Tam, kde sa prijímajú zákony víťaznými politickými stranami, ktoré skryte či otvorene strania týmto politickým stranám, sú od počiatku nemorálne, neetickej a zákonodarný zbor by také zákony a iné právne normy mal vylúčiť zo

svojej legislatívy. Z toho vyplýva nenahraditeľný výchovný vplyv na morálku spoločnosti najvyšším zákonodarným orgánom v Slovenskej republike – Národnej rade Slovenskej republiky.

Mravnými autoritami by sa mali stať okrem špičkových politikov a manažérov aj vedúci pracovníci na rôznych riadiacich postoch.

3/ úloha cirkvi

Podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky sa viac ako 75% obyvateľstva hlási ku katolíckej cirkvi, z čoho jednoznačne vyplýva, že katolícka cirkev je veľmi silnou inštitúciou, ktorá výrazne ovplyvňuje celospoločenskú morálku a aj morálku jednotlivca. Úlohou katolíckej cirkvi nemôže byť teda len šírenie evanjelia. V súčasnom mravnom úpadku spoločnosti musí zohrať väčšiu úlohu pri mravnej obnove spoločnosti. Otázkou je, do akej miery môže cirkev osloviť najmä mladého človeka v zápase o mravné hodnoty. Oživený záujem o náboženský život mladých ľudí, ale aj ľudí stredného veku dokazuje, že ľudia napriek takmer štyridsaťročnému ateizmu, majú k cirkvi blízko. Viac však ako kázané slovo osloví osobný príklad.

Z veľkého množstva možností na mravnú obnovu spoločnosti sme vybrali tri, ktoré môžeme pokladať za rozhodujúce a ktoré môžu mať aj rozhodujúci vplyv na mravnú obnovu slovenskej spoločnosti.

ZÁVER

Zásadné premeny spoločnosti po novembri 1989 a nové spoločenské podmienky priniesli so sebou nepochybne aj pozitívne javy a procesy, akými sú sloboda a demokracia, základné ľudské práva, sloboda slova a podobne. No zároveň so sebou priniesli, do tej doby takmer nepoznané javy a problémy, ako napríklad drogy, prostitúciu, vysokú kriminalitu, oslabenie rodinného života a podobne. Taktiež so sebou priniesli aj nové pohľady na etiku a morálku ako spoločnosti tak aj jednotlivca.

V bakalárskej práci sme objasnili aspoň sčasti problematiku etiky a morálky, jej základné pojmy a kategórie, ktoré sú pre túto oblasť relevantné z pohľadu rôznych oblastí spoločenských vied, najmä sociológie, psychológie, ale predovšetkým z oblasti filozofie.

Celý proces osvojovania si základných princípov etiky a morálky súčasného človeka v demokratickej spoločnosti, ktoré sa prejavujú v konkrétnom každodennom živote, je veľmi dlhodobý a v súčasnosti je len na svojom samom začiatku. Je však potrebné sa vyvarovať niektorých nedostatkov a chýb hneď, aby sa tieto nestali praktickým návodom v každom životnom kroku jednotlivca, skupín a celej spoločnosti.

Je a bude potrebné k mravnej obnove spoločnosti veľa úsilia, veľa spolupráce a súčinnosti medzi mnohými inštitúciami a organizáciami pri uplatňovaní zásad etiky a morálky. Medzi najúčinnnejšie metódy však bude vždy patriť metóda osobného príkladu a to od najvyšších reprezentantov štátu, ministrov, poslancov, cez profesie v školstve učiteľov, vychovávateľov, ďalej manažérov, riaditeľov, sudcov i kňazov po najbližších v rodinách.

Etika a morálka sa prepadla v kolotoči peňazí do súčasného nelichotivého stavu. Je preto veľkou úlohou tento stav zmeniť, dať mravnosti, etike a morálke nový obsah zameraný práve na nové témy, ktoré sa v spoločnosti objavujú.

Pri spracovaní témy sme využili nielen získané široké teoretické základné poznatky z oblasti etiky, ale taktiež praktické znalosti a zručnosti nadobudnuté dlhoročnou praxou zamestnanca v štátnej správe plniaceho úlohy pri výkone súdництва.

Naším cieľom nebolo podať vyčerpávajúcu odpoveď na etiku a morálku ako nového fenoménu života ľudí na Slovensku. Bakalárskou prácou sme chceli prispieť do obrovského úsilia mnohých profesií napríklad psychológov, sociológov, pedagógov, pracovníkov vo verejnej správe a tak bez snahy o moralizovanie pomôcť znovu povzniesť

zásady etiky, morálky a mravného života nad mamon, slávu a moc. Je to na prospech celej našej spoločnosti.

Podľa súčasného stavu etiky a morálky v slovenských podmienkach je možné, že nás čaká ešte dlhá diskusia z rôznych uhlov pohľadu, predovšetkým spoločensko – vedných oblastí a dlhá cesta praktickej mravnej obnovy spoločnosti.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BAKOŠ, V. 2001. *OSOBNOSTI Zakladateľ našej modernej filozofie I. Hrušovský: Rozpory a náhľadová pluralita sú na osoh rozvoja poznania*. [online]. 2001. 1 s. [cit. 2010-03-15].

Dostupné na internete: <<http://www.civil.gov.sk/archiv/CASOPIS/2001/1326mizm.htm>>.

BIBLIA, 1990. 1. vyd. Martin: Mladé letá, 1990, 304 s. ISBN 80-06-00307-6

BROŽÍK, V. 2000. *Hodnotové orientácie*. 1. vyd. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa – Filozofická fakulta, 2000. 139 s. ISBN 80-8050-368-0.

ČIPKÁR, J. 2003. *Profesijná etika právnika*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2003. 171 s. ISBN 80-7097-355-2

DIATKA, C. 2001. *Etika a súčasnosť*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa – Filozofická fakulta, 2001. 156 s. ISBN 80-8050-493-8

DIATKA, C. 2005. *O etike a hodnotách*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa – Filozofická fakulta, 2005. 158 s. ISBN 80-8050-822-4

JANOTOVÁ, H. a kol. 2005. *Profesijná etika*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005. 96 s. ISBN 80-86861-43-0

KANT, I. 1990. *Základy metafyziky mravu*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1990. 128 s. ISBN 80-205-0152-5

KONDRLA, P. – BLAŠČÍKOVÁ, A. 2005. *Človek v európskom myslení*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa – Filozofická fakulta, 2005. 134 s. ISBN 80-8050-856-9

LINHART, M. 2006. *Masaryk Tomáš Garrigue*. [online]. 2006, 1 s. [cit. 2010-03-15]. Dostupné na internete: <<http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopis/tomas-garrigue-masaryk.html>>.

MIEDZGOVÁ, J. 1994. *Základy etiky*. 3. vyd. Bratislava: SPN, 1998. 109 s. ISBN 80-08-02745-2

PLÁŇAVA, I. 1994. *Jak se (ne)rozvádět*. Praha: Grada, 1994, 120 s. ISBN 80-7169-129-1

REMIŠOVÁ, A. 1999. *Podnikateľská cesta v praxi – cesta k úspechu*. Bratislava: EPOS, 1999. 272 s. ISBN 80-8057-106-6

SUTOR, B. 1999. *Politická etika*. Dobrá kniha: 1999, 381 s. ISBN 80-7141-222-8

ŠALING, S. – IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. – MANÍKOVÁ, Z. 2006. *Veľký slovník cudzích slov*. 4. vyd. Prešov: SAMO, 2006, 1392 s. ISBN 80-89123-05-8

ŠOKA, S. 1985. *Stručný úvod do filozofie – ETIKA*, 2. vyd. Bratislava: Spolok sv. Vojtecha, 1985. 112 s.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2008. *Ukazovatele Kriminalita, Rozvody*. [online]. 2008. 1, 2, 3 s. [cit. 2010-02-11].

Dostupné na internete: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4984>>.

VAJDA, J. 2004. *Úvod do etiky*. Nitra: ENIGMA, 2004. 251 s. ISBN 80-89132-12-X

VÁROSSOVÁ, E. 2002. *OSOBNOSTI Žil životom dôstojným a bez poškrvny, S. Štúr chcel podať pomocnú ruku pri rekonštrukcii ľudského bytia*. [online]. 2002. 1s. [cit. 2010-03-15].

Dostupné na internete: <<http://www.civil.gov.sk/archiv/casopis/2002/1326mi.htm>>.

Vyhláška č. 543/2005 Z.z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, špeciálny súd a vojenské sudy.

Zákon č. 312/2001 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 400/2009 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov.